Eğitim Bilimleri Dergisi / Journal of Educational Sciences • Yıl / Year: Haziran / June 2015 • Cilt-Sayı / Volume-Issue: 42
ss/pp. 87-107 • ISSN: 1300-8889 DOI: 10.15285/ebd.58203

Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*

Pınar KOÇ YILDIRIM**
Erol YILDIRIM***
Mustafa OTRAR****
Ahmet ŞİRİN*****

Özet

Psikolojik dayanıklılık ve benlik kurgusu iki psikolojik kavramdır ve literatürde ayrı ayrı ele alınmaktadır. Bu araştırmada ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile benlik kurguları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca benlik kurgusu ve psikolojik dayanıklılığın cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi faktörlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır. Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul Anadolu yakasındaki liselerde eğitim gören 14-18 yaş arasındaki 945 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu", "Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" ve "Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler ilişkisel tarama modeline göre analiz edilmiştir. Örneklem içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen gruplar için non-parametrik teknikler, normal dağılım özelliği gösteren gruplar içinse parametrik teknikler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık ile özerk benlik kurgusu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olmasına karşın, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca kızların psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu, erkeklerin daha özerk, kızların ise daha ilişkisel ve özerk-ilişkisel olduğu görülmüştür. Alt testler bağlamında özerklik ile EPDÖ-Aile desteği alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Psikolojik dayanıklılık, benlik kurgusu

* Bu çalışma; Pınar Koç Yıldırım tarafından Doç. Dr. Ahmet Şirin danışmanlığında tamamlanan "Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

** Uzm., Terra Psikolojik Danışmanlık, pinarkocyildirim@gmail.com
*** Yrd.Doç.Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, erolyildirim@gmail.com
**** Yrd.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, motrar@marmara.edu.tr
***** Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, asirin@marmara.edu.tr

Investigating relationship between psychological resilience and self-construal in adolescents

Abstract

Psychological resilience and self-construal are distinct psychological concepts and there are several research on them independently. In this study, it was aimed to research the relationship between psychological resilience and self-construal in adolescents. Furthermore, whether self-construal and psychological resilience differentiate depending on factors such as sex, levels of parents education were studied. The population of the research consists of 14-18 year old adolescents who study in different high schools in the Anatolian side of Istanbul during the 2012-2013 academic years. In line with the target of the study "Personnel Information Form", "Adolescent Psychological Resilience Scale (APRS)" and "Autonomous-Related Self in Family Scale (ARSF)" were used to collect data. The data were analysed according to the relational screening model. Within the sample, non-parametric techniques were used for groups which showed abnormal distribution, and parametric analysis techniques were used for groups displaying normal distribution. According to study, there was a negative correlation between psychological resilience and autonomy; however, there was a positive relationship between relatedness and autonomy relatedness with psychological resilience. Moreover, the results have shown that the girls' psychological resilience scores were higher than the boys; the boys were more independent; the girls were more dependent and autonomous-related. The findings also have shown that there was a significantly negative relationship between Autonomy and APRS-family support sub-scale.

Keywords: Psychological resilience, self-construal

Giriş

Günümüzde tüm bireyler gibi ergenler de farklı zorluklarda yaşam olaylarıyla karşılaşabilmektedirler. Bu zorluklar deprem, sel gibi doğal afetler olabileceği gibi, anne-babanın veya sevilen bir yakının kaybı, anne-babanın ayrılması, okul ya da adres değişikliği gibi kişinin yaşamını etkileyen farklı sorunlar olabilmektedir. Bu olaylar karşısında bazı ergenler zorlanabilirken bir kısmı da etkilenmeden bu durumun üstesinden gelebilmekte ya da duruma uyum sağlayıp daha hızlı bir biçimde toparlanabilmektedir. Uyum sürecinde etkili olan en temel faktör, kişilerin gösterdikleri çaba, zaman ve devamlılık gerektiren bir kavram olan psikolojik dayanıklılık olgusudur (Masten, 2001).

Dayanıklılık risk ve koruyucu faktörlerin etkileşiminden oluşan bir süreçtir. Risk faktörleri, hayattaki stresli yaşam olayları ve zararlı çevresel etkenler olup bireyin zarar görmesine neden olur. Koruyucu faktörler kişisel, ailesel, toplumsal ve çevresel kaynaklıdır ve bunlar risk altındaki bireylerde destek vazifesi görür, zararlı etkiyi azaltır ve koruyucu bir işlev sağlar (Kumpfer, 1999; Norman, 2000). Risk durumları ve zarar verici yaşam koşulları altında yetişen çocuk ve ergenlerin, gelişimlerini tehdit eden tüm olumsuzluklara rağmen nasıl başarılı olabildiklerini

ve dayanıklı birer birey olarak kalabildiklerini anlamak, benzer riskler altındaki diğer çocuk ve gençlere yönelik yapılabilecek önleyici çalışmalara ışık tutacaktır (Masten ve Reed, 2002).

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan benlik kurgusu (self-construal) terimi, benlik kavramının içerdiği sosyo-kültürel işlevler ve değerleri ifade etmektedir (Cross ve Madson,1997; Markus ve Kitayama, 2003). Singelis (1994) benlik kurgusunu "kişinin başkaları ile olan ilişkileri ve başkalarından farklı benliği ile ilgili düşüncelerin, duyguların ve eylemlerin toplamı" olarak tanımlamaktadır.

Benlik kavramı özerklik, ilişkisellik ve özerk-ilişkisellik çerçevesinde ele alınabilir. Kişinin özerkliğini vurgulayan, ilişkisellik gereksiniminin doyurulmadığı benlik algısı özerk benlik kurgusunu ifade etmektedir. Başkaları ile yakın ilişkilerin önemli olduğu ve bu ilişkilerin benlik kavramsallaştırmasına dâhil edildiği benlik algısı ilişkisel benlik kurgusuna sahip bireylerin benlik yapılanmasını ifade etmektedir. Kişinin kapasitesine aynı zamanda da diğerleri ile ilişkiselliğin önemine vurgu yapan benlik algısı ise özerk-ilişkisel benlik kurgusu olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu açıdan bakıldığında özellikle psikolojik dayanıklılık açısından önemli olan koruyucu faktörlerden biri olarak benlik yapılanması üzerinde durmak ve bizim kültürümüzde nasıl biçimlendiğini anlamaya çalışmak yararlı olacaktır. Farklı benlik kurgusu teorileri içerisinde kültürel ve ilişkisel öğelere vurgu yapan özerk-ilişkisel benlik kurgusu ise psikolojik dayanıklılık olgusu ile yakından ilişkisi olması bağlamında oldukça önemlidir.

Noom, Dekovic ve Meeus (1999) ergenlerin özerklik, bağlanma ve psikolojik uyumları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sonuç olarak anne-babaya bağlanma ile özerklik arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır. Noom, Dekovic ve Meeus (2001)'un araştırma sonuçlarına göre ilk ve orta ergenlikte sabit olan duygusal özerklik ileri ergenlik yıllarında artmaktadır. Başka bir çalışmada ise benlik kurgusu ile gruptan dışlanmaya verilen reaksiyon arasındaki ilişki incelenmiştir (Ren, Wesselmann ve Williams, 2013). Çin'de yapılan deneysel çalışmada, kişilerarası bağımlı benlik kurgusu olanların dışlanmanın negatif etkisinden çabuk kurtuldukları, ancak bu kişilik özelliklerinin dışlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan ilk stresten korumadığını göstermiştir. Böylece bu kişilik özelliği olanların başa çıkma sürecinde daha avantajlı olduğu gösterilmiştir.

Çetin ve diğerleri (2012), ergenlerde "ilişkisel karşılıklı-bağımlı benlik yapısı" ile siber-zorbalık arasında ters yönde bir ilişki bulmuştur. Bunun yanında siber-zorbalık mağduru olmakla depresyon, anksiyete ve stres arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, mağdurlar psikolojik yönden olumsuz etkilenmişlerdir. Meksika kökenli Amerikalı öğrencilerin davranışsal ve bilişsel kültürel yönelimlerinin yaşam tatmini üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada bağımsız benlik kurgusunun yaşam tatminini %28 düzeyinde açıkladığı gösterilmiştir (Ojeda, Edwards, Hardin ve Piña-Watson, 2014). Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda kültürel etkileşimin ve uyumun yaşam tatminini arttırdığı, bağımsız benlik kurgusunda ise tersi yönde bir etki ettiği gösterilmiştir

Özdemir (2009) sosyo-ekonomik etmenler ve ebeveynin çocuk yetiştirme stillerinin ergenlerin benlik kurgularının gelişiminde önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Özdemir (2012) kentte yaşayan ergenlerin özerk-ayrık ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ergenlerin özerk-ayrık benlik kurgusu puanları cinsiyet açısından farklılık göstermezken, kızların bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanları

erkeklerden yüksektir. Özdemir (2012) yaptığı bir başka çalışmada özerk-benlik kurgusunun ergenlerin olumsuz duyguları, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun ise olumlu duyguları ve yaşam doyumları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Kuyumcu (2013), benlik kurgusu, duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme ile öznel iyi oluş arasında ilişki olduğunu bulmuştur. Morsünbül (2013) ise benlik kurgusunun ergenlerin yaşam doyumu ve depresyon düzeyleri ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Noorafshan, Jowkarb ve Hosseini (2013), aile içi iletişimin yüksek olduğu iletişim biçiminde dayanıklılık düzeyinin yükseldiğini, iletişim düşük olduğunda psikolojik dayanıklılığın düştüğünü bulmuştur. Sagone (2013) psikolojik dayanıklılıkla deneyim ve farklı düşünme stilleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Diğer bir çalışmada, mülteci kampında kalan ve yaş ortalaması otuz beş olan mültecilerde psikolojik dayanıklılık ile travma sonrası büyümenin koruyucu faktörler olduğu gösterilmiştir (Ssenyonga, 2013).

Özcan (2005), anne-babası birlikte yaşayan ve anne-babası boşanmış çocukların psikolojik dayanıklılıkları üzerine yaptığı çalışmasında anne-babası birlikte yaşayan çocukların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Buna ilave olarak, Eminağaoğlu (2006) sokak çocuklarında, güçlü arkadaşlık ilişkileri ve duygusal bağ kurmanın psikolojik dayanıklılığı arttırdığını, anne yoksunluğunun ve öz-farkındalık gibi içsel kaynakların yetersiz oluşunun ise depresif duygulanıma neden olduğunu bulmuştur. Terzi (2008), üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile algıladıkları sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Güloğlu ve Karaırmak'ın (2010) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışma, yalnızlık ile benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Bu araştırmanın amacı ergenlik dönemindeki gençlerin psikolojik dayanıklılıkları ile benlik kurguları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Belirlenen bu amaç çerçevesinde;

- Psikolojik dayanıklılığın ve benlik kurgusunun cinsiyete,
- Psikolojik dayanıklılığın ve benlik kurgusunun annenin eğitim düzeyine,
- Psikolojik dayanıklılığın ve benlik kurgusunun babanın eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorularına cevap aranacaktır.
- Ayrıca "Benlik Kurgusu Ölçeği" puanları ile "Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" alt boyutları arasında (akran desteği, aile desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi, empati) anlamlı bir ilişki olup olmadığı sorusu ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul Anadolu yakasındaki liselerde eğitim gören 14-18 yaş ergenler, örneklemi ise evreni temsilen 11 lisenin random olarak seçilen sınıflarından 945 gönüllü ergen oluşturmaktadır. Resmi izinler alınarak yapılan çalışmada gönüllülere çalışmanın amacı anlatılmış, isterlerse çalışmaya katılmayabilecekleri belirtilmiştir. Eksik doldurulan veya tüm cevaplarda aynı şıkkın işaretlenmiş olduğu görülen 84 veri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu", Altundağ, Bulut ve Doğan tarafından geliştirilen "Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" ve Özdemir ve Çok tarafından ergenler için uyarlanan "Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği" kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular analiz edilirken;

- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ ve ÖİBÖ alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi,
- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ ve ÖİBÖ alt boyutlarından aldıkları puanların annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ,
- Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere post-hoc Scheffe testi.
- Örneklemi oluşturan öğrencilerin EPDÖ ve ÖİBÖ alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet değişkeni bağlamında betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri tablolar halinde sunulmuştur.

Grubun demografik yapısına ilişkin bulgular

Tablo 1'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 528'i (%55,9) kadın; 413'ü (%43,8) erkektir. 3 kişi ise (%3) ise cinsiyetini belirtmemiştir.

Tablo 1
Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	*f*	%	$\%_{gec}$	$\%_{yig}$
Kadın	528	55,9	56,1	56,1
Erkek	413	43,8	43,9	100,0
Toplam	941	99,7	100,0	
Geçersiz	3	,3		
Toplam	944	100,0		

Araştırmanın sorularına ilişkin bulgular

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ ve ÖİBÖ alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), ANOVA sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere post-hoc Scheffe testi; sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2

EPDÖ Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	**Gruplar**	**n**	$\bar{X}$	*SS*	**Sh**$_{\bar{x}}$	**t testi**		
						t	*Sd*	***p***
EPDÖ Toplam	Kadın	528	92,91	9,60	,42	4,74	939	,000
	Erkek	413	89,90	9,77	,48			

Tablo 2'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre, anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar t Testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (*t=4,74; p<,001*). Söz konusu farklılık kadın öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 3

ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	**Gruplar**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Sh**$_{\bar{x}}$	**t testi**		
						t	*Sd*	***p***
Özerklik	Kadın	528	18,48	4,46	,19	-2,873	939	,004
	Erkek	413	19,33	4,50	,22			

Tablo 3'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar t Testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (t=-2,87; p<,01). Söz konusu farklılık erkek öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 4

ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	**Gruplar**	**n**	$\bar{X}$	*SS*	**Sh**$_{\bar{x}}$	**t testi**		
						t	*Sd*	***p***
İlişkisellik	Kadın	528	36,68	6,35	,28	7,050	939	,000
	Erkek	413	33,64	6,85	,34			

Tablo 4'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (t=7,05; p<,001). Söz konusu farklılık kadın öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 5

ÖİBÖ Özerk İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	**Gruplar**	**n**	$\bar{X}$	*SS*	**Sh**$_{\bar{x}}$	**t testi**		
						t	*Sd*	***p***
Özerk İlişkisellik	Kadın	528	14,43	2,98	,13	3,27	939	,001
	Erkek	413	13,76	3,27	,16			

Tablo 5'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerk ilişkisellik alt boyutu puanlarının ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (t=3,27; p<,01). Söz konusu farklılık kadın öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 6

EPDÖ Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
EPDÖ Toplam	İlkokul	358	90,46	9,79	**G.Arası**	724,92	2	362,46	3,81	,023
	O.Okul-Lise	280	92,40	9,49	**G.İçi**	89472,28	940	95,18		
	Üniversite	305	92,11	9,96	**Toplam**	90197,20	942			
	Toplam	943	91,57	9,79						

Tablo 6'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının, AED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=3,81; p<,05).

Tablo 7

EPDÖ Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	**Sh**$_{\bar{X}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	-1,942	,778	,045
	Üniversite	-1,653	,760	,095
O.Okul-Lise	İlkokul	1,942	,778	,045
	Üniversite	,289	,807	,938
Üniversite	İlkokul	1,653	,760	,095
	O.Okul-Lise	-,289	,807	,938

Tablo 7'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının, AED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; İlköğretim ile ortaokul-lise arasında; ortaokul-lise lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 8

ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
Özerklik	İlkokul	358	18,20	4,43	**G.Arası**	419,20	2	209,60	10,62	,000
	O.Okul-Lise	280	18,69	4,39	**G.İçi**	18555,90	940	19,74		
	Üniversite	305	19,77	4,50	**Toplam**	18975,10	942			
	Toplam	943	18,85	4,49						

Tablo 8'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının, AED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik

ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=10,62; p<,001). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların homojen olduğu saptanmıştır. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9

ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$\mathbf{Sh}_{\bar{x}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	-,495	,354	,378
	Üniversite	-1,575	,346	**,000**
O.Okul-Lise	İlkokul	,495	,354	,378
	Üniversite	-1,081	,368	**,014**
Üniversite	İlkokul	1,575	,346	**,000**
	O.Okul-Lise	1,081	,368	**,014**

Tablo 9'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının, AED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; İlköğretim ile yükseköğretim arasında; yükseköğretim lehine p<,001 düzeyinde, ortaokul-lise ile yükseköğretim arasında; yükseköğretim lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 10

ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
İlişkisellik	İlkokul	358	36,05	6,29	**G.Arası**	403,32	2	201,66	4,48	,012
	O.Okul-Lise	280	35,36	7,01	**G.İçi**	42301,04	940	45,00		
	Üniversite	305	34,49	6,90	**Toplam**	42704,37	942			
	Toplam	943	35,34	6,73						

Tablo 10'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının, AED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=4,48; p<,05). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların homojen olduğu saptanmıştır. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11

ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$\mathbf{Sh}_{\bar{x}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	,689	,535	,437
	Üniversite	1,565	,523	**,012**
O.Okul-Lise	İlkokul	-,689	,535	,437
	Üniversite	,876	,555	,289
Üniversite	İlkokul	-1,565	,523	**,012**
	O.Okul-Lise	-,876	,555	,289

Tablo 11'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının, AED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; İlköğretim ile yükseköğretim arasında; ilkokul lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (*p>,05*).

Tablo 12

ÖİBÖ Özerk İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
Özerk İlişkisellik	İlkokul	358	14,23	3,08	**G.Arası**	5,85	2	2,93	,30	,742
	O.Okul-Lise	280	14,09	3,28	**G.İçi**	9202,58	940	9,79		
	Üniversite	305	14,06	3,04	**Toplam**	9208,43	942			
	Toplam	943	14,13	3,13						

Tablo 12'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerk ilişkisellik alt boyutu puanlarının, AED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (f=,30; p>,05).

Tablo 13

EPDÖ Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
EPDÖ	İlkokul	207	90,23	9,78	**G.Arası**	599,85	2	299,93	3,15	,043
	O.Okul-Lise	269	91,43	9,78	**G.İçi**	89485,52	939	95,30		
	Üniversite	466	92,26	9,75	**Toplam**	90085,37	941			
	Toplam	942	91,58	9,78						

Tablo 13'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının, BED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=3,15; p<,05).

Tablo 14

EPDÖ Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$\mathbf{Sh}_{\bar{X}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	-1,203	,903	,412
	Üniversite	-2,032	,815	,045
O.Okul-Lise	İlkokul	1,203	,903	,412
	Üniversite	-,829	,748	,541
Üniversite	İlkokul	2,032	,815	,045
	O.Okul-Lise	,829	,748	,541

Tablo 14'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının, BED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini

belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; İlköğretim ile yükseköğretim arasında; yükseköğretim lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 15

ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
Özerklik	İlkokul	207	18,14	4,71	**G.Arası**	145,10	2	72,55	3,62	,027
	O.Okul-Lise	269	18,88	4,46	**G.İçi**	18820,09	939	20,04		
	Üniversite	466	19,15	4,38	**Toplam**	18965,19	941			
	Toplam	942	18,85	4,49						

Tablo 15'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının, BED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=3,62; p<,05). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların homojen olduğu saptanmıştır. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 16

ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$\mathbf{Sh}_{\bar{x}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	-,732	,414	,210
	Üniversite	-1,005	,374	**,027**
O.Okul-Lise	İlkokul	,732	,414	,210
	Üniversite	-,273	,343	,729
Üniversite	İlkokul	1,005	,374	**,027**
	O.Okul-Lise	,273	,343	,729

Tablo 16'da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının, BED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim; yükseköğretim lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 17

ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

***f*, $\bar{X}$ ve *SS* Değerleri**					**ANOVA Sonuçları**					
Puan	**Grup**	*N*	$\bar{X}$	*SS*	**Var. K.**	**KT**	**Sd**	**KO**	**f**	*p*
İlişkisellik	İlkokul	207	36,38	6,22	**G.Arası**	334,62	2	167,31	3,72	,025
	O.Okul-Lise	269	35,43	6,84	**G.İçi**	42262,66	939	45,01		
	Üniversite	466	34,85	6,84	**Toplam**	42597,28	941			
	Toplam	942	35,35	6,73						

Tablo 17'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının, BED değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (f=3,72; p<,05). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlere geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların homojen olduğu saptanmıştır. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 18

ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	**Gruplar (j)**	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$\mathbf{Sh}_{\bar{x}}$	*p*
İlkokul	O.Okul-Lise	,946	,620	,313
	Üniversite	1,523	,560	**,025**
O.Okul-Lise	İlkokul	-,946	,620	,313
	Üniversite	,577	,514	,532
Üniversite	İlkokul	-1,523	,560	**,025**
	O.Okul-Lise	-,577	,514	,532

Tablo 18'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının, BED değişkenine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim arasında; ilkokul lehine p<,05 düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

ÖİBÖ özerk ilişkisellik alt boyutu puanlarının BED değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (f=1,68; p>,05).

Tablo 19

EPDÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları ile ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu Arasındaki İlişkiler için Yapılan Pearson Analizi Sonuçları

EPDÖ Alt Boyutları	**ÖİBÖ Özerklik Alt Boyutu**		
	n	r	p
Aile desteği	944	-,190	**,000**
Akran desteği	944	-,028	,385
Okul desteği	944	-,063	,053
Uyum	944	,044	,180
Mücadele azmi	944	-,055	,092
Empati	944	,004	,901
EPDÖ Toplam Puanı	944	-,108	**,001**

Tablo 19'da görüldüğü üzere, EPDÖ alt boyut ve toplam puanları ile ÖİBÖ özerklik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson analizi sonucunda, ÖİBÖ özerklik alt boyutu ile EPDÖ aile desteği alt boyutu (r=-,190; p<,001) ile EPDÖ Toplam Puanı (r=-,108; p<,01) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 20

EPDÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları ile ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu Arasındaki İlişkiler için Yapılan Pearson Analizi Sonuçları

EPDÖ Alt Boyutları	**ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu**		
	n	r	p
Aile desteği	944	,338	,000
Akran desteği	944	,195	,000
Okul desteği	944	,121	,000
Uyum	944	-,052	,107
Mücadele azmi	944	,152	,000
Empati	944	,150	,000
EPDÖ Toplam Puanı	944	,287	,000

Tablo 20'de görüldüğü üzere, EPDÖ alt boyut ve toplam puanları ile ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson analizi sonucunda, ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu ile EPDÖ aile desteği alt boyutu (r=,338; p<,001), akran desteği alt boyutu (r=,195; p<,001), okul desteği alt boyutu (r=,121; p<,001), mücadele azmi alt boyutu (r=,152; p<,001), empati alt boyutu (r=,150; p<,001) ile EPDÖ toplam puanı (r=,287; p<,001) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır (p>,05).

Tablo 21

EPDÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları ile ÖİBÖ Özerk İlişkisellik Alt Boyutu Arasındaki İlişkiler için Yapılan Pearson Analizi Sonuçları

EPDÖ Alt Boyutları	**ÖİBÖ İlişkisellik Alt Boyutu**		
	n	r	p
Aile desteği	944	,018	,580
Akran desteği	944	,072	,027
Okul desteği	944	,057	,078
Uyum	944	,013	,690
Mücadele azmi	944	,025	,450
Empati	944	,102	,002
EPDÖ Toplam Puanı	944	,074	,024

Tablo 21'de görüldüğü üzere, EPDÖ alt boyut ve toplam puanları ile ÖİBÖ özerk ilişkisellik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson analizi sonucunda, ÖİBÖ özerk ilişkisellik alt boyutu ile EPDÖ akran desteği alt boyutu (r=,072; p<,05), empati alt boyutu (r=,102; p<,01) ile EPDÖ toplam puanı (r=,074; p<,05) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır.

Tartışma

14-18 yaş arasındaki ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile benlik kurguları arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmamızın bulguları, demografik bulgular ve araştırma bulguları çerçevesinde aşağıda tartışılmıştır.

Öğrencilerin EPDÖ toplam puanlarının, cinsiyet değişkenine göre kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu sonucun Önder ve Gülay (2008)'ın ilkokul 8. sınıfa devam eden kadın öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu buldukları çalışmaları ile uyumlu olduğu söylenilebilir. Bu durum Türk kültüründe erken yaşlardan itibaren kadınlara sorumluluk verilmesi, toplumsal beklentinin kadınlardan daha fazla olması dolayısıyla daha fazla sorunla baş etmek zorunda kalmaları ile izah edilebilir. Yetişkin gruplarla yürütülen bir başka çalışmada da kadın akademisyenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri erkek akademisyenlerden yüksek bulunmuştur (Tümlü ve Recepoğlu, 2013). Bu sonuçlara dayanarak kadınların psikolojik dayanıklılıklarının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Özerklik alt boyutu puanlarının ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre erkek öğrenciler lehine, ilişkisellik ve özerk-ilişkisellik puanlarının ise kadınlar lehine anlamlı bir farklılık içerdiği bulgulanmıştır.

Araştırma sonuçları Mesutoğlu (2012)'nun, erkeklerin özerk-ayrık benlik kurgusu puanlarının kadınların ise bağımlı-ilişkisel benlik kurgusu puanların anlamlı düzeyde yüksek olduğu çalışması ve Dost (2006)'un kadınların özerk-ilişkisel benlik yapısının erkeklerden anlamlı bir şekilde farklı olduğu çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Cross ve Madson (1997)'da erkeklerin özerklik puanlarını yüksek bulmuştur. Buna karşın araştırma bulguları Özdemir'in erkeklerle kadınlar arasında özerklik puanları açısından farklılık bulgulamadığı sonuçları ile çelişmektedir. Fakat Özdemir (2009)'de ilişkisellik ve özerk ilişkisellik açısından kadınların puanlarını daha yüksek bulmuştur. Bu sonuç, toplumumuzda erkeklerin özerkliklerinin erken yaşlardan itibaren desteklenmelerine karşın, kadınların hangi yaşta olursa olsun özerkliklerin kısıtlanması ve yapısal olarak ilişki ihtiyaçlarının kadınlarda belirgin olması ile açıklanabilir. Geleneksel anne rolünün belirgin olduğu ailelerde erkeklere kıyasla kadınlara, özerk davranışlar için daha az fırsat verilmektedir (Bumpus, Crouter ve McHale, 2001). Özerklik kadınlar için erkeklerden daha fazla gerginlik yaratan bir deneyimdir (Beyers ve Goossen, 1999).

Öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanları, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik puanları, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre annesi ilkokul mezunu olanlar ile üniversite

mezunu olanlar arasında ve annesi ortaokul-lise mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında; üniversite lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgulara göre annenin eğitim düzeyi arttıkça çocukların özerklik eğilimlerinin arttığı ifade edilebilir. Buna karşın annenin eğitim düzeyi ile özerk-ilişkisellik alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanları, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte olup söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim arasında; ilkokul lehine olduğu görülmüştür. Diğer grupların arasındaki farklılıklar ise anlamlı değildir. Özerklik eğiliminin tersine annenin eğitim düzeyi azaldıkça annenin çocuğunun benlik kurgusunu ilişkisellik yönünde desteklediği söylenebilir.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ özerklik alt boyutu puanlarının, babanın eğitim düzeyi (BED) değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim arasında; yükseköğretim lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların arasındaki farklılıklar ise anlamlı değildir.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu puanlarının, BED değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim arasında; ilkokul lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin ÖİBÖ özerk-ilişkisellik alt boyutu puanları ise BED değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Babaların eğitimleri arttıkça özerkliği desteklediklerini, eğitimleri azaldıkça ilişkiselliğe destek verme eğiliminde oldukları ifade edilebilir.

Kağıtçıbaşı'nın (1998) altını çizdiği gibi annenin "kendini çocukla birleştirdiği" bir çocuk yetiştirme tarzı "ilişkisel benlik" gelişimini desteklerken çocuğa "özerklik" sağlanan, annenin çocuğun gerçekliğine müdahale etmediği bir yetiştirme tarzı ise ayrışmış (özerk) benlik yapısını desteklemektedir. Aile ve toplum bağlarının güçlü olduğu aile yapılarında sosyalleşme esnasında ilişkisellik vurgusu belirgindir. Bunun tam tersi olarak bireyciliğin ön planda olduğu aile sitemlerinde ayrışmış (özerk) benlik gelişimi görülür. Elde edilen sonuçlar Kağıtçıbaşı'nın da ifade ettiği yukarıdaki bakış açısı çerçevesinde yorumlanabilir. Eğitim düzeyi düşük anne-babalar sosyal sistemin Türk toplumunda onlara sunduğu ilişkisellik vurgusu içinde yetişmekte dolayısıyla çocuklarını da bu çerçevede yetiştirmektedir. Oysa anne-babalar eğitim seviyeleri arttıkça özellikle aldıkları eğitim sonucunda toplumun onlardan beklediği çerçevenin dışına çıkıp batılı paradigmanın onlara sunduğu bireycilik algısını geliştirmekte dolayısıyla da çocuklarının "özerkliğini" daha fazla desteklemektedir.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin BED değişkenine göre EPDÖ toplam puanları açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Söz konusu farklılığın; ilkokul ile yükseköğretim arasında; yükseköğretim lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Diğer grupların arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

EPDÖ alt boyut ve toplam puanları ile ÖİBÖ özerklik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan istatistikler sonucunda, ÖİBÖ özerklik alt boyutu ile EPDÖ aile desteği alt boyutu ve EPDÖ toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki

bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı değildir. Bu durum aile desteği arttıkça özerkliğin azaldığı, aynı biçimde özerklik arttıkça psikolojik dayanıklılığın azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Allen ve diğerleri (1994), yakın ve destekleyici aile içinde gelişen ilişkiselliğin yüksek olduğu özerklik biçiminin ergenleri olumsuz davranışlardan ve bunun sonuçlarından koruduğunu bulgulamıştır. Buna karşın yakın aile ilişkilerini bitirerek gelişen özerklik ya da özerklik çabalarının olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır (Allen ve diğerleri, 1990; Allen ve diğerleri, 1994). Bu araştırma sonuçlarına dayanarak özerkliğin yakın destekleyici aile ilişkileri içinde gelişeceğini ileri sürmüşlerdir. Allen'ın araştırması çerçevesinde vurgulanan yakın ilişkiler kavramıyla aile desteğini paralel olgular olarak değerlendirdiğimizde iki araştırma sonucunun çeliştiği değerlendirmesinde bulunulabilir. Araştırma bulguları özerkliğin, zaman zaman ilişki ihtiyacının geri planda kalmasına neden olduğu, eksik kalan bu desteğin ise psikolojik dayanıklılığın temel öğelerinden olan desteği sınırlandırdığı dolayısıyla psikolojik dayanıklılığı azalttığı biçiminde yorumlanabilir.

EPDÖ alt boyut ve toplam puanları ile ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan istatistikler sonucunda, ÖİBÖ ilişkisellik alt boyutu ile EPDÖ aile desteği, akran desteği, okul desteği, mücadele azmi ve empati alt boyutları ile EPDÖ toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı değildir. İlişkisellik ile psikolojik dayanıklılık arasında ise pozitif bir ilişki vardır. Bu durum psikolojik dayanıklılığın koruyucu faktörlerinden olan aile, arkadaş ve okulla iyi ilişkilerin psikolojik dayanıklılığı arttırdığı temel savı ile uyumlu bir bulgudur. İlişkiselliğin ise empatiyi desteklediği aşikârdır.

ÖİBÖ özerk-ilişkisellik alt boyutu ile EPDÖ akran desteği ve empati alt boyutu ve EPDÖ toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer puanlar arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır. Bazı koruyucu faktörler devreye girdiğinde psikolojik dayanıklılık artmaktadır. Özellikle vurgulanan koruyucu faktörler arasında olumlu anne-çocuk ilişkisi, bir yetişkinle (komşu, öğretmen vb) olumlu ilişkiye sahip olma, olumlu toplumsal destek, olumlu okul ilişkileri, olumlu arkadaş desteği vb. ilişki merkezli vurgularda göstermektedir ki; olumlu ilişkiler psikolojik dayanıklılık üzerinde etkilidir. Özerklik ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif bir ilişkinin varlığı, buna karşın ilişkisellik ve özerk-ilişkisellikle psikolojik dayanıklılık arasında pozitif bir ilişki bulunması yukarıdaki görüş ile paraleldir. Mesutoğlu'nun (2012) çalışmasında da ortaya koyulan benlik kurgusu ile sağlıklı aile işlevselliği arasındaki ilişkinin varlığı özerk-ilişkisel benlik yapılanması ve psikolojik dayanıklılık ilişkisini destekleyici niteliktedir. Masten ve Reed (2002)'de vurguladığı gibi "tek bir destekleyici kişinin" dahi bu süreçte önemli olduğu aşikârdır. Özü itibariyle bu durum, özerkliğin bireyi destek mekanizmalarından yoksun bırakması nedeniyle psikolojik dayanıklılığa negatif tesiri olduğu, buna karşın destek mekanizmalarının devreye girdiği ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik yapılarında ise psikolojik dayanıklılığın arttığı yorumunda bulunulabilir.

Anne-babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların psikolojik dayanıklılıkları üzerinde anlamlı bir artış olduğu aşikârdır. Toplumun her kesiminde eğitim seviyesinin yükseltilmesi, en azından formel eğitim almamış anne babaların farklı eğitim programlarına dahil edilerek, çocukları

ile kurdukları ilişkinin kalitesinin yükseltilmesi, destek mekanizmalarının devreye sokulması noktasında bilgilendirilmeleri yararlı olacaktır. Okul rehberlik servisleri aracılığıyla bu çalışmalar yürütülebileceği gibi, sosyal sorumluluk projeleri bağlamında çeşitli dernek ve vakıflar ya da belediyeler aracılığıyla da bu tip çalışmalar sürdürülebilir. Bakanlık düzeyinde ebeveynlere yönelik eğitimler desteklenerek, eğitimlerin yaygınlaştırılması noktasında çaba harcanabilir. Böylece nitelikli anne-baba tutumları geliştirilerek çocukların benlik gelişimleri ve psikolojik dayanıklılıklarına katkı sağlanabilir.

Araştırma çerçevesinde öne çıkan hususlardan biri de akran desteği ve okul desteğinin psikolojik dayanıklılık üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu yönündedir. Ergenlerin risk grubunda yer aldığı durumlarda (ebeveyn kaybı, kazalar, şiddete maruz kalma vb.), ergenler için bilgilendirici broşürler basılması, özel durumlar için kullanılabilecek (ölüm, intihar vb.) paket programların oluşturulması düşünülebilir.

Rehberlik servislerinin risk grubunda yer alan çocukları takip etmesi, destekleyici grup çalışmalarına dahil etmesi, grupla danışmanlık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, olası sorunların önüne geçilmesi ve problemlerin çözümlenmesi noktasında faydalı olacaktır. Psikolojik dayanıklılığı arttırmak için travmanın anlaşılabilmesi ve gerekli durumlarda müdahale edilmesi için "travmaya müdahale eğitimleri, rehber öğretmenler için "hizmet-içi eğitim" kapsamına alınabilir.

Kaynaklar

Allen, J. P., Aber, J., & Leadbeater, B. J. (1990). Adolescent problem behaviors: the influence of attachment and autonomy. *Adolescence: Psychopathology, Normality, and Creativity, 13*(3), 455-467.

Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., & O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development, 65*, 179-194.

Beyers, W., & Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment, and parenting: Interactions, moderating, and mediating effects. *Journal of Adolescence, 22*, 753-769.

Bulut, S., Doğan, U., & Altundağ, Y. (2013). Adolescent psychological resilience scale: validity and reliability study. *Contemporary Psychology, Suvremena Psihologija, 16*(1), 21-32.

Bumpus, M. F., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2001). Parental autonomy granting during adolescence: exploring gender differences in context. *Developmental Psychology*, *37*(2), 163-173.

Cross, S. E., & Madson, L. (1997). Models of the self: self-construals and gender. *Psychological Bulletin*, *122*(1), 5-37.

Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S., & Pepsoy, S. (2012). The investigation of relationship among relational-interdependent self-construal, cyberbullying, and psychological disharmony in adolescents: an investigation of structural equation modelling. *Educational Sciences: Theory & Practice, 12*(2), 646-653.

Dost, A. (2006). *"The relationship between self construals and language for emotions in personal narratives of turkish males and females"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eminağaoğlu, N. (2006). *"Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık)"* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Güloğlu, B., & Karaırmak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(2), 73-88.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theories and applications*. (2nd ed.). US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Kumpfer, K. L. (1999). Factors and processes contributing to resilience. In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and development: positive life adaptations* (pp. 179-224). New York: Kluwer Academic/ Plenum.

Kuyumcu, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu durumlarının psikolojik iyi oluşlarını yordama gücü. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 6*(1), 62-76.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (2003). Culture, self, and the reality of the social. *Psychological Inquiry*, *14*(3-4), 277-283.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: resilience processes in development. *American Psychologist, 56*(3), 227-238.

Masten, A. S. & Reed, M. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder S. J. Lopez (Eds.), *The Handbook of positive psychology* (pp. 74- 88). Oxford University Press.

Mesutoğlu, C. (2012). *Lise öğrencilerinde cinsiyet bağlamında benlik kurgusu, aile işlevselliği ve kardeş sayısı arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Morsünbül, Ü. (2013). Benlik kurgularının ergenlerin yaşam doyumu ve depresyon düzeylerine olan etkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 16*, 18-26

Noom, M. J., Deković, M., & Meeus, W. H. J. (1999). Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: A double-edged sword*? Journal of Adolescence, 22*(6), 771-783.

Noorafshan, L., Jowkarb, B., & Hosseini, F. S. (2013). Effect of family communication patterns of resilience among Iranian adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 84*, 900-904.

Ojeda, L., Edwards, L. M., Hardin, E. E., & Piña-Watson, B. (2014). The role of behavioral and cognitive cultural orientation on Mexican-American college students' life satisfaction. *Journal of Hispanic Higher Education*, *13*(1), 63-74.

Önder, A., & Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 192-197.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Y. (2009). *"Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababanın çocuk yetiştirme stilleri açısından incelenmesi"* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin öznel iyi oluşlarının özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurguları açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling* & *Guidance Journal*, *4*(38), 188-198.

Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20*(1), 81-96

Ren, D., Wesselmann, E. D., & Williams, K. D. (2013). Interdependent self-construal moderates coping with (but not the initial pain of) ostracism. *Asian Journal of Social Psychology*, *16*(4), 320-326.

Sagone, E., & Caroli, M. E. D. (2013). Relationships between resilience, self-efficacy, and thinking styles in Italian middle adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *92*, 838-845.

Singelis, T. M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *20*(5), 580-591.

Ssenyonga, J., Owens, V., & Olema, D. K. (2013). Posttraumatic growth, resilience, and posttraumatic stress disorder (PTSD) among refugees. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *82*, 144-148.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(29), 1-11.

Ülker Tümlü, G., & Recepoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3*(3), 205-213.